

Nyt tutkija näkyy, nyt taas ei

Oli virkistävää, terveellistä ja havahduttavaa lukea Tuula Juvosen artikkelia "Nyt se näkyy, nyt taas ei". Virkistävää siksi, että syvällä toimitustyössä oleva ihminen on sisäpiiriläinen, joka ei alituisen osaa tai muista katsoa asioita ulkopuolelta, esimerkiksi lukijoista päin. Näin on valitettavan usein niin *Helsingin Sanomissa* kuin muissakin sanomalehdissä.

Terveellistä luettavaa tutkimus oli paikoin siksi, että Tuula Juvosen havainnot voidaan yleistää koskemaan monta muutakin yhteiskunnassa vaikuttavaa tahoja tai asiaa kuin homoseksuaalisuutta. Monin paikoin Juvosen tekstissä olisi homoseksuaalisten ihmisten ja maahanmuuttajien tai homoseksuaalisten ihmisten ja lasten/vanhusten/vammaisten välille voinut piirtää yhtäläisyysmerkin.

Yksi Juvosen artikkelin journalistiseen työhön selkeimmin suuntautuvista imperatiiveista oli kehoitus parempaan tietoisuuteen, vaikkei kehoitusta tekstiin suoraan oltukaan kirjoitettu. Parempi tietoisuus on vastakohta toimitustyötä varsin usein ohjaavalle toiminnan autopilottiluonteelle. Autopilottitoimintaa selitetään usein kiireellä, työvoiman vähäisyydellä tai toimituskäytänteillä. En silti usko, että lisääjattelu, parempi tietoisuus, tosiasiasa juurikaan hidastaa toimitusprosessia. Toinen asia sitten on (toimittajien ja toimituksen johdon) kyky käsitellä asenteita tai piiloasenteita, jotka ovat vaikuttamassa toimitustyön ja journalististen valintojen taustalla.

Ihmettelyn aiheita

Artikkelin pohjana olevassa tutkimuksessa ja artikkelissa oli joukko asioita, jotka ihmetyttivät ja haastoivat keskusteluun.

Tuula Juvonen käytti tutkimuksessaan *Helsingin Sanomien* materiaalia kolmelta kuukaudelta. Kolme kuukautta on varsin lyhyt ja satunnaisuuksille altis aikaväli. Pidemmältä ajalta olisi mahdollisesti kertynyt vivahteikkaampaa materiaalia. Silti kokonaiskuva olisi todennäköisesti pysynyt samankaltaisena kuin nyt esitetty.

Tutkimuksen loppupäätelmät eivät varsinaisesti yllättäneet. Olisin voinut todeta, ehkä hiukan toisin sanoen, lähes samat asiat heteronormatiivisuuden ja -hegemonian läpätunkevuudesta *Helsingin Sanomien* sisällössä. Sanomalehdet heijastelevat ympärillään olevaa maailmaa, ympäröivän maailman normistoa – samalla, kun vaikuttavat siihen, millainen maailma on ja millaiseksi muuttuu. Heterokeskeisen maailmankäsityksen voisi varmaan todeta suurimmasta osasta suomalaista sanomalehdistöä.

Olisi yllätys, jos homonormatiivisuus hallitsisi *Helsingin Sanomien* journalistista sisältöä ja käytäntöjä. Näin, vaikka lehti on saanut 1990-luvulla SETA:n tunnustuspalkinnon ja nostanut Tom of Finlandin suomalaistenkin lukijoiden tietoisuuteen (tämä on itseironiaa).

Seikka, joka kuitenkin askarrutti niin Juvosen tutkimuksessa kuin monissa muissakin journalismin sisältöön liittyvissä tutkimuksissa, on ristiriitainen oletamus toiminnan ohjautuvuuteen vaikuttavista tekijöistä. Tutkija mainitsee – mielestäni syystä – useammassakin yhteydessä ”journalistisia käytäntöjä ohjastavat usein kyseenalaistamattomat rutiinit ja talon kirjoittamattomat säännöt”. Toisaalta kerrotaan homoseksuaalisuuden ohittamisesta tietoisena valintana tai pidetään homoseksuaalisuuden mainitsematta jättämistä heteronormatiivisena julkisuusvallan käyttönä.

Juvonen olisi voinut käsitellä tätä rutiinien, ”takaraivonormien”, toimituslistien yleiskäytäntöjen sekä toisaalta tietoisien, toimituspolitiikan ohjaileman toiminnan viidakkoa perusteellisemmin. Tutkimuksen lukijasta tuntuu, että toisaalta toimittajien oletetaan toimivan homoseksuaalisuutta käsitellessään mitään kyseenalaistamattoman rutiinin ohjaamina, mutta toisaalta tietoisina heterovallankäyttäjinä. Ehkä tämä on mahdollista samanaikaisesti, mutta tässä jos missä vertailu journalismin yleisempiin ohjautumismalleihin olisi ollut paikallaan. Tai ehkä olisi ollut paikallaan kysyä *Helsingin Sanomien* toimituspolitiikasta päättävien kantaa asiaan, vaikkei kysyminen ilmeisesti kuulunutkaan valittuun tutkimusmenetelmään.

Kysyminen kannattaisi

Joissakin kohdissa häiritsi se, että tutkija käyttää epämääräisiä ilmaisuja: ”Ketään toimittajista ei *nähtävästi* ole kannustettu erikoistumaan homoseksuaalisuuteen liittyviin erityiskysymyksiin.” Tai: ”Emme voi tietää, onko toimittaja sopinut kansainvälisesti tunnetun lesbotutkija Jeffrey sin kanssa...” Miten niin emme voi tietää? Tutkija saisi asian helposti selville. Jeffrey sin tapauksessa tieto olisi ollut oleellinen.

Jos sanomalehtikirjoituksessa kerrotaan, että ”emme voi tietää” tai ”nähtävästi”, toimittaja saa palautetta. Oleellinen asia eli tiedon hankinta on jäänyt tekemättä.

Minua olisi kiinnostanut tietää, onko muissa suomalaislehdissä yleensä kannustettu tai edes ohjattu toimittajia homoseksuaalisuuden erityiskysymyksiin. Ja vielä yleisemmällä tasolla: nouseeko homoseksuaalisuus yleensä lehtien toimituksissa keskusteluun muissa kuin ilmiselvissä tapauksissa (esimerkiksi samaa sukupuolta olevien henkilöiden parisuhteen rekisteröiminen, lesbosuhteessa elävien naisten hedelmöityshoito).

Merkittävä asia, josta olisi lukenut enemmän, oli yksityisyyden, yksityisyyden suojan ja journalistin ohjeiden keskinäinen vaikutussuhde.

Sanomalehdet toimivat yleensä korostetummin ”julkisen” kuin ”yksityisen” sfäärissä. Seksuaalisuus mielletään vahvasti yksityisyyden alueelle kuuluvaksi asiaksi, oli se sitten oikein tai väärin. Mieltämisestä seuraa kuitenkin asioita, muun muassa Tuula Juvosen mainitsema ”journalistinen hienotunteisuus”.

Juvonen kirjoittaa: “[rikoksen] uhrin suojelemista homoleimalta voitaisiin perustella omaisille mahdollisesti koituvalla haitalla. Tällainen käytäntö kuitenkin peittää alleen sen, että myös Suomessa homoseksuaaliset ihmiset joutuvat homofobisten rikosten uhreiksi. Väärinymmärretty journalistinen hienotunteisuus voi tällöin estää poliisia saamasta tietoja, jotka voisivat olla tärkeitä tapah-

tuneiden rikosten selvittämiseksi ja uusien ehkäisemiseksi. Näissä tapauksissa homoseksuaalisuuden mainitsemisella voidaan siten ajatella olevan hyvinkin 'yleistä merkitystä'".

Pitäisikö toimittajan esimerkiksi henkirikoksista kirjoittaessaan aina mainita, oliko uhri hetero- vai homoseksuaalinen? Missä vaiheessa ja kuka päättää, onko kyseessä viharikos? Käsittääkseni suurin osa vakavista henkirikoksista on viharikoksia.

Yleensä hien toimittaja saa uhria koskevat tiedot poliisilta, eikä poliisi toimittajalta. Ei poliisi välttämättä, ainakaan tutkimuksen alussa, tiedä uhrin seksuaalista suuntautumista paitsi joissakuissa ilmiselvissä tapauksissa. Toimittaja ei siis voi tietoisesti valita, kirjoittaako hienotunteisesti, ellei hän edes tiedä, onko syytä olla hienotunteinen.

On aika vaarallista viedä uutisjournalismia siihen suuntaan, että uhria tai rikoksesta epäiltyä luonnehditaan määreillä, jotka voivat lisätä heidän edustamaansa ryhmään kohdistettua vihamielisyyttä tai syrjintää. Toimituksissa on työllä ja vaivalla opittu miettimään, onko rikosten ja rötösten yhteydessä syytä mainita rotu, etninen tausta, seksuaalinen suuntautuneisuus, ihonväri tai poliittinen ryhmittymä. Sitä kehitystä ei ole syytä kääntää taaksepäin, ainakaan ilman hyvää syytä.

Brittitabloideissa herkutellaan henkirikosten yksityiskohtilla. Homoseksuaalinen uhri tai rikoksentekijä on edelleenkin myyntiä edistävä herkkupala. En usko, että homoseksuaalisuus näissä yhteyksissä tarjoiltuna vähentää yhteiskunnan heterohegemoniaa tai tekee homoseksuaalisuuden yhtä luonnolliseksi kuin heteroseksuaalisuuden.

Kyseenalaistusta!

Olisi hyvä, jos tutkija kyseenalaistaisi välillä omiakin havaintojaan ja niistä vetämiään johtopäätöksiä. Juvonen toteaa esimerkkinään Nimiä tänään -sivun jutut, että homoseksuaalisuus on helppo jättää pienissä henkilöjutuissa mainitsematta, mutta että heteroseksuaalisuuteen viittaavat perhesuhteet saavat tilaa. Miksi homo- tai heteroseksuaalisuus pitäisi mainita jutuissa, joissa käsitellään yleensä ihmisen työuraa tai elämänkaarta? Mikä relevanssi seksuaalisella suuntautumisella on? Tai milloin seksuaalisen suuntautumisen mainitsemisella on relevanssia? Hyötyykö lukija tiedosta, että haastateltu ihminen on homo- tai heteroseksuaalinen? Väitän, että asenneilmasto toimituksissa kestää tänä päivänä myös homoseksuaalisten ihmisten elämänkumppaneiden maininnan, jos haastateltu henkilö heistä puhua haluaa. Ei heteroidenkaan puolisoista tai lapsista yleensä automaattisesti kirjoiteta.

Lehtien toimintaperiaatteet on linjattu varsin yleiselle tasolle. *Helsingin Sanomien* periaatelinjasta nousee esiin muun muassa kansanvaltaisuuden, yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja mielipiteen vapauden edistäminen. En tiedä, onko minkään yleissanomalehden toimintapoliittisiin linjauksiin kirjattu sukupuolisen suuntautumisen tasavertaisuuden edistäminen. *Helsingin Sanomien* periaatelinjassa siitä ei ole mainintaa. Epäilen, ettei muidenkaan lehtien toimintapoliittisissa julistuksissa.

Helsingin Sanomien uutistoimituksissa ei ole käyty keskustelua heteronormatiivisuudesta. Asia ei ole noussut esiin. Homoseksuaalisuutta ja homoseksuaalisia henkilöitä koskevassa uutisoinnissa on pyritty noudattamaan tavanomaista asiallisuutta.

Varsin paavillista tulkintaa Tuula Juvonen harrastaa nostaessaan lehdestä eräitä "hauskoja sitaatteja" kuvaamaan heteroseksismin uusintamista näillä sitaateilla. Masentuneet, luuserit ja paniikkihäiriöstä kärsivät voisivat samoin argumentein kritisoida lehden toimituksellisia valintoja.

Talon säännöistä

Artikkelinsa loppupuolella Tuula Juvonen toteaa: "En väitä, että tällaiset homoseksuaalisuutta toiseuttavat ja ulossulkevat journalistiset käytännöt olisivat tietoisia tai erityisen tarkoituksellisia, tai että ne johtuisivat toimituskunnan tai kustantajan julkilausutuista toimitusperiaatteista." Toteamus ei kuitenkaan estä häntä kirjoittamasta imaginäärisiä julkilausumattomia heteronormatiivisia "talon sääntöjä". Osin säännöt ovat osuvia (vrt. maahanmuuttajat, joiden journalistiseen käsittelyyn samantyyppisiä sääntöjä voitaisiin soveltaa), mutta tuntuu, kuin tutkija tässä kohtaa vaihtaisi tutkijan takkinsa kampanjapäällikön takkiin.

Juvonen peräänkuuluttaa heteronormatiivisuuden ylivallan kyseenalaistamista ja hyvä niin. Toimittajan pitäisi yleensäkin kyseenalaista hegemonioita. Juvonen ottaa kantaa myös viestintäkilpailuun toteamalla, ettei journalismi, joka ohittaa ja aliarvioi totuttua radikaalimpiin näkemyksiin sosiaalistuvaa yleisöään, tule pärjäämään viestintäkilpailussa. Mihinkähän tietoon tuo viestintäkilpailunäkemyks perustuu?

Hyväksyn *Helsingin Sanomien* vertaamisen Yleisradioon ja kaupallisiin televisiokanaviin, mutta sisältöjen vertaaminen homoseksuaaleille suunnattuihin lehtiin on jokseenkin epäreilua.